

Андріївський узвіз (скорочено)

Володимир Діброва

Володимир Діброва

Андріївський узвіз

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ПЕРЕД ТИМ

Андріївський узвіз – вулиця в Києві, яка з'єднує низ міста з верхом. Поділ, район колись заселений ремісниками й торговцями, з княжими палатами, які повстали на високому правому березі Дніпра. Вулиця – одна із найкоротших у Києві, довжина – 750 метрів. Перепад висоти між Конtrakтовою площею й церквою Св. Андрія – 70 метрів (найбільший у місті). Не виключено, що, коли скрізь танули льодовики і утворювалися континенти, ця вулиця була руслом могутньої річки. Єдиним бажанням цієї річки було злитися з Дніпром, який тоді був морем.

Раз на рік, в останні вихідні травня на Узвозі відбувається свято міста – день Києва. Усе місто пропливає за ці дні Андріївським Узвозом.

На це свято потрапив чоловік. Зранку він дістався до Конtrakтової площі і тепер поволі пхався у бік церкви на горі. Він щойно переніс мікроінсульт, через що й був змушений зупинятися, відсапуватися і реєструвати незадовільний стан речей на вулиці. Думав про те, що за часів річки тут було царство свободи, а нині? Чоловік зібрався за звичкою сплюнути, та не було де. Він думав, що всі люди полонені часом, обставинами і власним хворобливим тілом. Добре було би, якби людям кидали рятівну линву, щоб хапатися за неї.

Він дійшов майже до краю Узвозу і зайшов за церкву. Там плюнув і у ту мить почув звук, який нагадував водночас ляскіт батога, вибух фугаса і грім. Біль вдарив чоловікові в серце. Чоловік стояв спиною до джерела подій і не бачив, що то театральна трупа, яка хотіла привернути сьогодні увагу, ляснула об асфальт дошкою.

Чоловік не встиг ні злякатися, ні з'ясувати, бомба це чи інфаркт, яким його від початку березня страхали лікарі. Раптом він почав набирати висоту, потім завис над Узвозом і побачив місця, де щойно спинявся. Не всі, а лише найбільш пам'ятні. Таких зупинок він нарахував п'ять.

П'ЯТА ЗУПИНКА

Початок березня, чоловіку 54 роки. Його одяг свідчить про смак, його погляд – про досвід, його хода – про те, що він відчуває кожну свою м'язу. Він заходить у будинок і піднімається ліфтом на останній поверх. Там в затишній однокімнатній квартирі на нього чекає коханка. Ця жінка вміє видобувати з нього електрику, а він із неї. Тому їм

так добре разом. Вони з нею працюють на одній кафедрі. Кілька років тому вона переїхала на цю квартиру, купила фарбу і забула на роботі. Чоловік привіз фарбу на її прохання, і відтоді вони коханці.

Від неї чоловік має піти на концерт із нагоди державного свята. Там на сцені, прикрашеній прапорами, сидітиме президія, хазяї життя усіх габаритів і мастей. Треба бути щонайменше ректором провідного університету, щоби мати право на це запрошення. Він поки що проректор. Але його керівник, ректор, людина впливова. Ходять чутки, що його ось-ось зроблять міністром. Тоді чоловік з його благословення стане ректором.

Чоловік дзвонить у двері жінки. Він рідко приходить без гостинця, а без квітів – ніколи. Він ховає квіти за спину і п'ять разів (їхній умовний код) тисне пляшкою на дзвінок. Та сьогодні жінка просить його більше не приходити. Чоловік обіцяє їй, що стане ректором, до літа розлучиться, але жінка невмолима. Він вимагає пояснень і дізнається, що вона наступного тижня одружується з директором іноземної фірми, в якій вона зараз працює. І в травні вони звідси їдуть геть.

* * *

Вражений розривом з коханкою, чоловік йде на концерт. Він не звертає уваги на машини. Водії не хочуть через придурка сідати за ґрати і змушені об'їздити його. Але за це вони кроплять чоловіка грязюкою і з голови до ніг перчать чумазиими словами.

Чоловік приходить до театрального виходу, і охоронці обмацують його, шукаючи зброю, але для керівництва країни він не загроза.

* * *

Його місце – в партері, навскіс від помосту, де височить президія урочистих зборів. Чоловік розглядає почесних сидунів. Він їх побоюється, презирає і хоче на їхнє місце. Чоловік хотів би вважати себе знавцем високого і прекрасного, але місцеві звичаї й поведки цих хазяїв життя – це єдине, що він встиг збагнути за всю свою наукову кар'єру. Він легко ділить президію на типажі – мугирі, кримінальники, м'ясо-молочна порода, нікчеми. Серед них немає ідеалістів. Тих, що за ідею заріжуть рідного тата. Бо ці заріжуть за гроші, владу, але не за світлу мрію.

Президія виголошує все, що напланувала. На чоловіка ніхто не звертає увагу. Хіба що сухенька чиновниця, що представляє тут педагогів, уздріла, що в нього мокра голова. Члени президії тужаться і витискають з наявних думок купи свіжих ідей. Формуються дві окремі купки. У правій громадиться те, що відгонить тілом, тобто їжею, у лівій – духом, тобто красивими словами. Купки не дуже родичаються. Дискусія переходить у бійку, але згодом усі вирішують, що треба придумати якусь спільну ідею. Щоб і нагодувати всіх і водночас запровадити духовність. З майстрів слова та ветеранів ідеології формують бригаду, яка має знайти ідею.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

* * *

Замість дзвоника після перерви тричі бовкає церковний дзвін. Звучить гімн. Дійство відбиває самотність національного духу і відповідає міжнародним стандартам. Наочність апофеозу посилена князем (на цю роль одразу наклав лапу головний народний артист), який гарцює коном на справжньому коні.

* * *

Чоловік думає, що не знає ні цих людей, ні жінки, з якою йому було легко й весело. Чоловік думав, що знає, чого він хоче: раз на кілька днів бути з нею, кілька годин кілька разів на тиждень. І вона, здавалося, хотіла того ж. Але тепер він не певен. Якесь невизначена небезпека не дає чоловікові зосередитися на концерті. Загроза походить не від горлопанів і не від президії, яка осіла по ложах. Щось суне на нього зсередини. Він поривається на вихід. Перегорнути цю сторінку, забути про неї, оголосити її сном – от що йому треба. А для цього треба, як мінімум, виспатися.

* * *

Вдома дружина вже кілька годин чекає на нього, щоби поскаржитися на дочку. Вона бачить, що його хитає, але не питає, де він був. Чоловік йде у ванну і помічає, що не може підняти ногу. Він б'є по клямці й вивалюється в коридор, де його підхоплює дружина. Вона каже, що йому, звичайно, плювати на родину, але цього разу треба діяти, поки не пізно. Їх дочка кидає свого чоловіка, тому треба з нею поговорити. Зять-письменник – поет, а тепер ще й есеїст, бо за вірші зараз ніхто не платить. Чоловік читає все, що той друкує. Останні роки зять живе із іноземних стипендій. Їздить по світі як незалежний інтелектуал і співає про все, що бачить. Добре йому, чоловік теж хотів би так. Стиль зятя – важкі, синтаксично заплутані фрази з безліччю ліричних відступів, непролазне буяння підрядних речень, плетиво з прикметникових зворотів, іноземні фрази без перекладу і з помилками. Найбільше чоловіка дратує зятева зверхність. До влади, яка вже не хоче підгодовувати митців, і до "міщан", тобто всіх тих, кого не цікавить його творчість. У дочки досі немає дітей, хоча минуло 13 років її спільного життя з поетом.

Дружина питає чоловіка, чому він мовчить. Він їй каже, що курява осяде, і все стане на свої місця. Зі спальні виходить дочка. Вона удає, що поспішає, хоча їй кортить сісти і у всьому зізнатися батькам. Дочка ховається у ванній і кричить, що вона сама виставила чоловіка, бо він нікчема. Дружина нагадує дочці, що вона вже двічі їздила з ним за кордон: спочатку – на місяць, тоді – на півроку. А ще дружина каже дочці, що їй вже 32 роки, треба народжувати дитину. Мама радить боротися за чоловіка, але дочка бачить нещасливих батьків і питає, чого досягла мама. Тоді йде геть.

Дружина думає, що чоловік п'яний. Вона знає, що в нього є коханка, але не розуміє, чому він при цьому тягне ногу. Чоловік сідає і згадує зятя, майстера красного слова. На таких немає цензури і редакторів. А перечитувати написане їх не вчили. Тому увесь їхній проніс іде в друк. Такі свято вірять, що література – це слова, а не те, що за словами.

Жінка веде чоловіка у ванну, бо думає, що він п'яний або отруївся. Та раптом він падає.

Чоловік опиняється у лікарні і йому привиджується зять. Чоловік каже йому, що той не виправдав його сподівань, обманув його. Він і його перевесники. Вони – не письменники, а охоронці красивих слів. Чоловік думав, що вони розкажуть, що з усіма відбувається, виведуть їх на світовий рівень. А вони – нарцисисти, пустоцвіт, пшик! Зять не згоден. Він береться за подушку і душить чоловіка.

* * *

Лікар говорить чоловікові, що після інсульту будуть проблеми з пам'яттю й з мовленням, не виключена і загальна розмагніченість. За всю свою практику лікар не бачив, щоб параліч відступав так швидко. Завтра чоловіка выпишуть, але треба берегти судини

Чоловік хоче знати, чи зможе медицина відновити його. І, якщо так, то коли. Щоб усе було як до параліча. Лікар каже, що все буде, але поступово, наприкінці травня чи на початку червня потрібно вернутися сюди на профілактику. Чоловік хоче знати правду: чи вплине його діагноз на цю функцію? Лікар каже, що медики розробили інтенсивний профілактичний курс. Його тривалість – від десяти до дванадцяти днів. Що сюди входить? Крапельниця. Щодня. Плюс медикаментозна підтримка. Крім того, аналізи, рентген, комп'ютер. У травні-місяці. Або на початку червня.

* * *

Дружина говорить, що швидке одужання чоловіка – чудо. Але це і попередження: треба міняти життя, наприклад, охреститися. Чоловік каже, що це дурниці, лікарі йому все пояснили, і він дотримуватиметься дієти, режиму, і все буде добре. Та раптом хапає плащ і їде туди, де височать три церкви. Якщо відмовлять в одній, піду в іншу. Такий його план.

У першій церкві купує свічку, а якась жінка каже, що по тому, як плавиться віск, і які форми він приймає, можна побачити, хто на тебе зиркав лихим оком або наслав уроки. Чоловік квапиться на вихід.

В другій церкві якраз виспівують кінець служби. Священник виходить з олтаря. Чоловік підходить до якогось ченця за прилавком і питає, чи можна охреститися. Дізнається, що зараз піст, тому треба поговорити з батюшкою. Чоловік наближається до священника, якого обступили три жінки. Священник радить чоловікові чекати на хрещення до страсної суботи. Чоловік не знає, що це таке. Священник каже, що це день перед Великоднем, та чоловік навіть не знає, коли цього року це свято. Священник питає, чи чоловік хоч постує і коли востаннє сповідався. Чоловік мовчить. Священник радить посповідатися. Сповіді в них по суботах. Без сповіді немає причастя. Чоловік зиркає на годинник, не бачить там суботи, дякує і йде геть.

У третій церкві чоловік підходить до попа і каже, що він не знає всіх правил, але дуже хотів би охреститися. Він розуміє, що ця процедура, тобто ритуал, включає сповідь, але він не може чекати до суботи. Він знає, що для цього треба готуватися, але не знає, як саме. Наприклад, що зараз дозволено їсти, а чого ні. Головне, каже йому піп, молитва. Чоловік просить увійти в його становище.

Піп сповідає чоловіка, який каже, що його таким зробило суспільство. Та піп

говорить, що треба бути вільним від суспільства, бо потім за все спитають не з соціуму, а з чоловіка.

Замість загально зрозумілих гріхів чоловік згадує бридкий спогад часів студентської молодості. Його родич-професор десь їде з родиною, дає йому ключа й просить бодай кілька разів на тиждень поливати квіти. А він замість того скликає друзів, ті беруть дівчат, вина, музику, по дорозі до них прибиваються ще якісь персонажі, й це кодро за кілька годин примудряються зруйнувати у квартирі все. Професор повертається раніше і бачить увесь безлад.

Згодом чоловік каже, що зраджує дружині, але на все є причини. І він не вважає це найбільшим гріхом. Чоловік каже, що в житті не все чорно-біле. Дуже багато відносного. Якби це було так, каже піп, якби хоч щось у нашому житті було відносне, вас би до церкви тягачами не затягли.

Чоловік каже ще, що з жінкою не вінчався і більше не може пригадати гріхів, а йому ж дуже хочеться, щоб його охрестили. На запитання попа, що підштовхнуло до думки охреститися, він відповів, що відчув якусь прірву. Піп сказав, що це – воно, і гупнувся на коліна впритул до чоловіка. Піп признався, що слово "Бог" вперше почув, коли йому було ген за 30. Що його батько, генерал, не давав продику ні чужим, ні своїм. Що піп замолоду бунтував проти батька, був вільним художником, плодив скрізь байстрюків і жив на батьківській урядовій дачі, аж доки не підпалив її і не втопив у річці генеральську службову машину, разом з водієм (водія відкачали). Батько змушений був рятувати сина від тюрми. А синові постійно снилося, що він тоне у тій машині. І тоді він вирішив стати попом.

Піп хрестить чоловіка.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

* * *

Наприкінці березня у чоловіка починає мінятися зір. Тепер вся сучасність повстає перед ним з погляду вічності. Треба, вирішує він, описати це явище у монографії. Чоловік розпочне зі вступу, в якому намалює образ юрби. Тоді вибере якогось окремого представника і спрямує на нього вістря свого аналізу. У цього типового представника все не так, як слід. Він і дихає поверхово, й харчується бозна-чим, чимось зловживає. Його головна проблема – неадекватність і розгубленість. Все можна пояснити особливостями періоду. Тим, що правила гри помінялися, а поза тим все лишилося, як і було. Цією монографією чоловік раз доведе, що будь-який особистий вчинок – це вияв колективної філософії життя.

* * *

Чоловік їде в тролейбусі і бачить жінку і двійко чоловіків. Старший з двох чоловіків колись вчився на одному з них факультеті. Потім він, здається, захистився, викладав і швидко став доцентом. Але останнім часом його щось не видно. Мабуть, перейшов на адміністративну роботу. Чи в бізнес. Жінка – це його дружина. Їй також десь 50 років.

Вона – викладачка, але без наукового ступеня. Студенти люблять її, вона гостра на язик, весела і не ледача. У неї багато ворогів. Про неї ходить безліч історій. В одній з них студент її вітає із річницею революції, а вона при свідках йому на це каже: й тебе туди ж! Обличчя третього, наймолодшого з них, чоловік теж десь бачив. Мабуть, і воно пов'язано з вищою освітою.

Трійця перешіптується. Чоловік бачить, що і вони його впізнали. Але ніхто не вітається, щоб уникнути розмови. Цей третій – студент. Зараз він носить борідку й голить голову, а колись, як і личило генію, грав на гітарі власні пісні, не стригся і кидав усім виклик. На другому курсі його за це викинули з університету й призвали до війська. Його родич-психіатр знав усю військоматську комісію. Звільнений "по дурці" студент роками з весни і до перших морозів працював на шабашках. Завдяки фізичній праці на повітрі, він зараз виглядає молодше своїх років.

Чоловік дивується, що могло звести їх до купи. Трохи більше приязні з його боку й він би про це дізнався. Дізнався б про те, що доцент колись глузував з дружини, бо вона не могла підтримати його культурну розмову. Він був п'яницею, а став алкоголіком і вже не міг ані викладати, ні керувати аспірантами. Якийсь час він щось перекладав для газет, а тоді втратив і цей підробіток. Він занедбав сім'ю, багато часу проводив за містом, де крав кольорові метали та обносив погріби. На Покрову мужики відходили його лопатами, а тоді налякалися і завезли до моргу. Але він одлежався, всю зиму не пив, і на початок весни всі його синці зійшли, а ребра зрослися. Його жінка кинула викладання і, щоб якось прогодувати дітей, стала торгувати цукерками, цигарками й жувачкою. Справа ця їй пішла, і тепер вона раз на квартал їздить за кордон по дрібний крам, має на базарі свій ларьок, влаштувала дітей в університет, справила нові меблі й щотижня балує себе масажем. Невдовзі на базарі викладачка здибала свого колишнього студента. Після чергового розлучення йому не було де жити. Вони здаля привіталися, і того ж вечора він перебрався до неї.

Ректор їде за кордон, і чоловік мусить перебрати всі його обов'язки.

* * *

Секретарка комісії, членом якої чоловік вже є 5 років, повідомляє йому, що він вже не є членом комісії. Чоловік обдзвонює інших членів. Ті брешуть, що вперше про це чують. І тільки голова комісії, перше, ніж кинути трубку, питає чоловіка, яка йому різниця, чому так сталося.

Вдома дружина каже йому, що їхня дочка таки кинула свого чоловіка й живе десь у комуналці з іншим поетом. Вони збираються жити в селі, на березі річки. Там батько поета, шкільний вчитель, має хату на схилах. Він пенсіонер, інвалід війни, держить бджіл. Жінка його померла, і зараз він живе зі старшим сином, братом поета.

На ранок в дружини підскакує тиск, і її ліве око нічого не бачить. Лікарі виявляють відшарування сітчатки. Потрібна негайна операція. Через тиждень їй роблять операцію. На це йдуть всі їхні гроші, зате її зір повертається. Тепер їй треба два місяці вилежати, не нахилятися, і не піднімати важкого. Чоловік сидить при ній, на роботу з'являється рідко й занедбує дачу. Першого травня дружина повідомляє чоловіка, що

їхня дочка вагітна.

* * *

Посередині травня чоловік проводить засідання вченої ради. На порядку денному три питання та різне. Під кінець різного двері розчахуються і до залу засідань вдирається щось з пістолетом і в масці. Цього грабіжника вдає ректор. Його, як батька, вітають сміхом та оплесками. Він також випромінює радість, тисне на курок і кропить колег водою з водного пістолета. Засідання згортається. Ніхто не питає, що саме змусило його урвати закордонне стажування і прилетіти додому.

Ректор бере під руку чоловіка – свого заступника, і вони усамітнюються в оксамитових глибинах кабінету. Чоловік чекає, що зараз його друг дістане з портфеля пляшку призового віскі, але ректор чомусь злий на чоловіка.

Чоловік не знає, що думати. А станні два тижні чоловік взагалі думає про одне – як би влаштувати свою дочку редактором у їхній науковий вісник. Зараз їй потрібне якесь соціальне прикриття. Робота, з якої б вона пішла у декретну відпустку. А тоді вже хай їде на своє село. У ректора вся рідня живиться при університеті. Він зрозуміє свого друга.

Дружина ректора заходить в кабінет. Вона за штатним розкладом – завкафедри педагогіки, а за покликанням – Мати-Заступниця. Всі знають, що ніж звертатися до недосяжного ректора, простіше мати справу з його половиною. Вона і вислухає, й дасть пораду, й заступиться. Жодне питання в університеті не вирішується без її згоди. Вона приступніша, розумніша і більш ділова, ніж її чванькуватий чоловік.

Це вона висмикнула його з-за кордону, коли відчула, що проректор замислив каверзу. Почалося з того, що він взяв до аспірантури свою колишню студентку і став її науковим керівником. Але й дружині ректора ця студентка подобалася, тому вона запропонувала їй перейти на кафедру педагогіки. Аспірантка відмовилася. Але ректорша не любила, коли їй перечили, тому і бухгалтерія кілька разів "забувала" нарахувати аспірантці стипендію, і секретарки весь час "губили" усі її звіти та аспіранські плани. Аспірантка звернулася до адвоката, і той пішов прямо до ректора. Ректор був за кордоном, проректор хворів, а на дружину ректора, яка крутилася в приймальні, адвокат не став гаяти часу. Його слова "повістка з підписом" справили на неї враження. Вона негайно викликала чоловіка.

Ректор вигнав дружину з кабінету і спитав чоловіка, навіщо той наслав на нього прокурора. Чоловік нічого не розуміє, а ректор каже: або ти – або я. За власним бажанням. Чоловік нічого не розуміє, підводиться, киває і йде геть. Ректор замикає за ним двері, не дає своїй дружині вдертися в кабінет і п'є алкоголь. Він думає про те, що завтра проректор приповзе просити пробачення. Ректор колупається скріпкою в правому вусі, аж доки не штрикає себе у барабанну перетинку.

* * *

Зранку чоловік, не снідаючи, виїздить на дачу, щоб полити сад. Потім в тиші, за кавою він хоче обмірковувати план дій. Безглуздо здаватися без бою. У нього скрізь є союзники – в ректораті, на кафедрах і в міністерстві теж. Дорогою на дачу у його

машину врізається бензовоз. Чоловіка визнають винним, і він має сплатити ремонт бензовоза.

Того ж дня у нього починають німіти рука та нога. Йому стає важко вимовляти довгі слова. Думки гладшають, чавуніють і відмовляються рухатися. В ректораті це помічають і кажуть йти додому. Про це звітують перед ректоршою. Її чоловік після вченої ради заліг на обстеження з розривом барабанної перетинки і тепер керує всіма з палати. Почувши про стан здоров'я проректора, ректор викликає його до лікарні.

У лікарні ректор каже чоловікові, що дасть йому з гідністю піти на пенсію. По інвалідності. Треба тільки довідку. Улітку чоловік очолить приймальну комісію, а восени зроблять йому повну урочистість і відправлять на пенсію. (Примусити чоловіка працювати в приймальній комісії додумалася дружина ректора. Щоб легше було знайти в нього якісь порушення. Про всяк випадок). Ректор говорить, що восени Президент підпише указ, за яким прирівняє особливо цінну професуру до держслужбовців і покладе їм пенсію в розмірі дев'яности відсотків від посадового окладу. Ректор зробить усе, щоб чоловік потрапив у списки. Чоловік не знає, що казати, і йде додому.

Там дочка каже, що на тому тижні хоче їхати до свого поета на село. Чоловік хоче відвезти дочку, але згадує, що його іномарка побита.

Якось у кабінеті чоловік чує якісь слова і думає: невже це те, про що його попереджав лікар? Галюцинації. Буревісники близького параліча. Чоловік бачить постать на зразок офіцера таємних органів, який колись роками чіплявся до нього. Але що йому зараз треба? Постать говорить чоловіку, що інтелігенція не може вижити на зарплату. Цей гість починає розшаровуватися. На друга дитинства, з яким чоловік збирав марки у спільний альбом (через який вони й посварилися). На кафедрального стукача. На чорно-білих дітей і дорослих із потертих групових фотографій. На жінок, до яких чоловік в різні періоди життя прилучався тілом або душею. Якщо у них претензії до життя, думає чоловік, то це не моя провина. Не я його вигадав. Мене також породили і, не питаючи, вкинули сюди. Але, на відміну від більшості, я опирався. Десятиліттями.

* * *

На щастя логіка й координація повертаються до нього. Суботнім ранком він їде автобусом на Узвіз. А чому б і ні? Сьогодні там свято міста. Та й погода дозволяє.

Чоловік йде під гору в бік ще не визначеної мети. Один за одним він бачить знайомі обличчя.

Там, де вулиця вливається у майдан, стоїть його аспірантка. Вона його бачить, відводить погляд і закриває на ньому шлюз. У понеділок вона пішла на розмову до ректорші, і та взяла її під своє крило.

Згодом він стикається з ректоровою дружиною. Чоловік киває їй. Але ректорша його не бачить. Її очі визирають живу воду. Тільки ця вода тепер може зцілити її чоловіка. Бо ректор, недозалікувавши вухо, подався на свій хутір і там отримав інфаркт. Його знайшла ректора, він опинився в реанімації. Ректор і з реанімації керує вищою школою. Але ніхто не поспішає виконувати його вказівок. Всі знають, що ректор

посварився з проректором, і що або цей, або той не сьогодні-завтра беркицьне. Тому деканати з кафедрами розбилися на табори й визирають, хто першим із керівників доповзе до фінішу. Ректорша тепер шукає для чоловіка чудодійні ліки.

Чоловік бачить ще помічницю ректора з питань зв'язків із громадськістю. Довкола неї – старші за званням та віком університетські колеги. Вони їй щось жваво пояснюють, а вона, не розтискаючи губів, час від часу їм покиває. Ректор в реанімації. Проректор на лікарняному. Пересварена професура очікує, чим закінчиться битва титанів. Ректорші ніде немає. За цих умов помічниця ректора бере на себе тягар керівництва. Дайте, думає чоловік, їй пів року, і вона сидітиме в моєму кріслі.

Раптом чоловікові здається, що бачить свою коханку, хоч чув, що вона ще в березні одружилася й виїхала за кордон, і там у неї знайшли рак, але її чоловік знайшов для неї найкращих фахівців.

Між баром "Вернісаж" і гастрономом чоловік бачить свою дружину. Йому видно, як вона зараз біжить коридором їхньої квартири до телефону. Дзвонить дочка і каже, що дісталася до села, в якому вони збираються жити з поетом одразу по народженню дитини. Тому її друг там зараз доводить до путя батьківську хату, в якій також живе його старший брат. Телефона там немає, тому вона зараз дзвонить із пошти. Крізь її ридання чоловік дізнається, що минулої ночі брати, як заведено, сіли вечеряти, почали сперечатися за політику, і старший брат убив меншого. Коли дочка зайшла до хати, вона ще застала там міліцію. Похорон післязавтра. Дружина спирається на стіну, але стіна не тримає її. Чоловік їй кричить, що він зараз зупинить найпершу ж легкову і за десять хвилин буде вдома. Він підніме її з підлоги і буде стежити за її тиском. Він знає, що робити. Тоді він сяде в свою побиту машину і помчить до дочки. То, видно, якесь бандитське село, а вона вагітна, їй не можна хвилюватися. Він захистить її. Але щось не пускає його туди. Схоже, що крайня точка його подорожі лежить не десь там, а отут, посеред стежки, під самою церквою, в скверику, по ліву руку від Узвозу. Тут вже на нього чекає піднята акторами дошка. Там він має впасти. До нього кинуться люди і знайдуть при ньому гаманець, в якому є права і посвідчення. Завдяки цьому видзвонять дружину, і вона знайде його у реанімації.

Але то буде через годину. А поки що він тут, і він бачить, яка попереду небезпека. Він розвертається. Якщо не можна вперед, значить треба назад. Треба туди мотнутися, розплутати деякі вузлики, щоб врятувати дочку і дружину. За рахунок минулого врятувати майбутнє! Дошка, якою луснули актори, може бути міражем. Галюцинацією, що пов'язана з його діагнозом. Але не можна виключати, що це таки фізичний об'єкт. І вона тут для того, щоб за умов скрути й безвиході люди хапалися за неї. Це – як останній шанс.

В момент удару перед чоловіком спалахує весь обрій. Він бачить дочку й дружину і, навіть, коханку. На руках у його дочки – немовля, хлопчик, якому вона дала дідове, тобто його, ім'я.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

ЧЕТВЕРТА ЗУПИНКА

Друг дитинства відмикає двері і м'яко підштовхує його. Заходь! Чоловік розуміє, що це – пастка, але робить те, що йому кажуть. За його спиною клацає замок. Пахне ремонтом. Може, він знову тут опинився, щоб вирватися? Не тоді, так хоч зараз. Бо зараз це ж і є тоді. Через два місяця після аварії, коли за сто кілометрів від міста вибухнув реактор атомної електростанції.

Звичайно! Де ж, як не тут! Взяти й вирватися. Перевага цього разу на його боці. Він не забув, чим це тоді скінчилося. І тепер він цього не допустить. Він знає, як треба діяти. Це перший поверх. Варто крутнути ручку – і ти на вулиці.

Друг дитинства показує йому свою нову квартиру і пояснює, скільки всього йому довелося поміняти: всю сантехніку, двері, плиту. Вони не бачилися зі школи. Чоловікові зараз 38. Він зустрів друга пів години тому в гастрономі неподалік від Узвозу. Друг дитинства прийшов туди по горілку та пепсі. А чоловік забрів знічев'я, із телефонної будки, з якої він дзвонив колезі по кафедрі, своїй коханці.

У гастрономі усі тільки й говорили про радіацію і напіврозпад цезія, барія, плутонія. Друг дитинства спотикнувся об чоловіка. Чоловік його впізнає і висловлює м'яке здивування. Друг дитинства уриває його і запрошує на свою нову квартиру, зовсім поруч. Чоловік вагається, каже, що він мусить задзвонити в одне місце. Друг дитинства каже: від мене задзвониш.

Чоловік бреде за другом дитинства, помітивши у гастрономі співробітника органів, який впродовж 10 років псував йому нерви. Скільки крові цей клоп з нього висмоктав!

Друг дитинства не приховує захвату від квартири, яку він щойно виміняв. Він показує чоловікові всі три кімнати, туалет, кухню та кладовки. Друг дитинства вказує на ліжко, бо стілець, що стоїть поруч, завалений його білизною. Він дістає пляшку горілки, два гранчака і йде на кухню по закуску. В холодильнику у нього є лише яйця. Він питає у чоловіка, як саме той любить яйця. Перекрикуючи кран, він розповідає про обмін. Він і його подруга мали по однокімнатній квартирі. Вони одружилися і почали шукати гарну двокімнатну. Знайшли непогану у центрі міста. А тоді він надібав цю, трьокімнатну. Єдиний її мінус – перший поверх. Квартирний обмін для друга дитинства – не первина. Він з'їздився, як вперше одружувався, тоді роз'їздився, коли розлучався. Від першого шлюбу у нього є діти, і від нової дружини – дворічний син. Зараз тесть з тещею повезли дочку з онуком на море, подалі від радіації. Так що друг дитинства вже місяць холостякує.

Чоловік також. Минулого тижня школа, в якій вчиться їхня дочка, повантажила дітей в автобуси і повезла їх у літній табір на березі південного лиману. Вчора дружина без попередження зібрала торбу й поїхала, мабуть, до дочки, бо 16 років – дуже небезпечний вік. Вона у них вразлива. Домашні скандали не могли не вплинути на неї. Дочка знає, що у мами наближається клімакс, і що в неї через це депресія й відсутність статевого потягу. Тато жене маму до психіатра, збоченця і шарлатана. А до того він

примусив її поставити пружинку, від чого у неї вже стільки років ерозія й огида до фізичної близькості. Ніякі процедури не допомагають їй. Вона п'є гормони, почала набирати вагу, зовсім втратила самоповагу. Але це не фізична, а чисто психологічна проблема. Бо чоловік спершу проїхався по ній катком, а тоді ще й зрадив. Дочка також нала, що і в її батька були проблеми, хоча він – здоровий та активний чоловік. Жінчина байдужість почала руйнувати його. Іще трохи, і він би став імпотентом. Чоловік з дружиною часто сваряться, б'ють посуд. Дружина колись пишалася їхнім шлюбом, думала, так буде вічно. Тепер усе втратило сенс. Дочка не хоче такого життя, як у її батьків. Вона не збирається дозволяти, щоб їх хтось нав'язував правила гри. А зараз вона гуляє з усіма хлопцями підряд.

Друг дитинства – гінеколог, але горілку він п'є, як сантехнік. На додачу до роботи в відомчій поліклініці він має велику практику на стороні. Він – відомий у певних колах фахівець із жіночих хвороб. Його коронна приповідка: про жінок я знаю все. Його батько – партійно-медичний діяч і великий начальник.

Чоловік розповідає другові дитинства, що він зараз там, де і був, в університеті. У лютому цього року він став завкафедрою. Ця посада дісталася йому нелегко. Але чоловік є стовпом надійності. Його щоосені посиляють наглядати за тим, як студенти збирають залишки врожаю. Він чергує в гуртожитках мало не на всі червоні свята. Він виконує всі партійні доручення. Відповідає за факультетську стінівку. Він – порядний, інтелігентний. І він – не стукач. Його поважають колеги і люблять студенти, особливо дівчата. Він без відриву від виробництва захистив дисертацію, є співавтором двох методичних розробок, а одну з його статей надрукував столичний журнал. Далі чоловік розповідає про свій роман з молодого викладачкою – своєю колишньою студенткою.

Потім чоловіки розмовляють про радіацію. Друг дитинства знає про це більше, ніж усі західні фальсифікатори. Його батько має доступ до інформації, яку друкують безпосередньо для членів Політбюро. Друг дитинства каже, що не треба панікувати. Але усе, що вже виросло, треба спожити. М'ясо, молоко, овочі – все. Але так, щоб ніхто не знав, звідки воно. Повантажити і відправити у інші регіони. Інакше ми через один вибух всю економіку розвалюємо.

Горілка допомагає другові дитинства з поточних справ перескочити на філософські. Причина всього, каже він, в тому, що наші люди – свині. А ті, що не свині, ті або травмовані, або хворі. Друг дитинства вже мало не 20 років в партії. Але він – не догматик. Він бачить, що ідея вичерпала себе, експеримент провалився. Просто поки що всі бояться визнати це. Ніхто не хоче втрачати владу. Люди думають, що влада є похідною від ідеології. Це не так. Влада – це чиста енергія. Люди самі все дають тим, хто каже їм: віддай! Ще й цілують руки.

Друг дитинства вмовляє чоловіка пити ще, бо після яєць головна страва – попередку. Друг дитинства не пояснює натяку, а чоловік не перепитує. Навіщо? Він знає, що ніхто не примусить його пити. Він не любить горілки, і він не хоче, щоби він нього тхнуло. Особливо сьогодні. Він хоче додзвонитися до своєї коханки. Чоловікові і його коханці треба, щоб її син був у садочку, або в діда з бабою, щоб він не хворів, щоб у неї не було

занять, а у нього – нарад чи зборів. Тому для них кожна нагода побути разом – свято. На міжнародний жіночий день жінка сказала йому, що в неї затримка. Чоловік обіцяє звести її з гарним гінекологом, каже, що подбає про заміни, мінімум на тиждень, а, якщо треба, то й на місяць. Жінка каже, що між ними не любов, а блуд. Коханка скаржиться, що їй через чотири роки буде тридцять! А в неї – ні родини, ні посади, ні, навіть, свого житла! Він не розуміє, чого вона хоче, і жінка виганяє його. Згодом вони помирилися, але їхнім зустрічам уже бракувало вогню. А її колишній чоловік-художник хоче, щоб вона повернулася до нього.

Друг дитинства чує дзвінок і йде відчиняти двері. Він повертається з якоюсь жінкою. Довге каштанове волосся, блакитні очі, винятковий зріст. Мрія кожного фотографа. І не фотографа теж. Друг дитинства пригортає жінку до себе і каже, що це сестра – майстриня лабіальної терапії. Чоловіка він не представляє, але це нітрохи не дивує медсестру. Вона сідає на ліжку і вивчає його, немов це якийсь заспиртований експонат чи аналіз з пробірки.

Друг дитинства цілує медсестру і спрямовує її на вихід. Чути, як вона відкручує у ванні воду. Вона – справжня медсестра, і, як і друг дитинства, працює у поліклініці четвертого управління. Її чоловік також там працював. Зараз він сидить. Йому дали три роки за зловживання службовим становищем. Медсестра – його третя дружина. Друг дитинства їй натякнув, що він міг би через свого батька допомогти. Тоді її доктор вже на Новий рік був би вдома. Такі справи робляться, аби бажання було. Вона спочатку відмовлялася. Зате тепер сама проситься. Увійшла в смак цього діла.

Чоловік підозрює, що друг дитинства причетний до ув'язнення доктора, а може, він просто скористався з нагоди. До кімнати заходить медсестра. У ванні вона заплела своє волосся в дві косички. На ній тепер біла лікарська шапочка і закороткий та завеликий халат. На кишені халата вишиті ініціали друга дитинства. Медсестра стає задом до друга дитинства, а передом до чоловіка. Чоловік хоче вибратися в коридор і щодуху до дверей. Невже вони все це підстроїли? Навряд. Ніхто не міг знати, що він забреде в гастроном.

Друг дитинства бормоче щось про пепсі і підводиться. Якщо він зараз, каже собі чоловік, зробить крок у бік дверей, а тоді розвернеться й стане у мене за спиною, то я пропав. Друг дитинства робить крок у бік дверей, розвертається і стає за чоловіком.

Не можна було заходити в гастроном, от що!

Медсестра нахиляється до чоловіка. Від неї пахне зубною пастою. А ззаду друг дитинства дихає на нього випарами горілки. Але так не повинно бути! Це зависока ціна за одну випадкову зустріч! І на такі ситуації повинен існувати пожежний вихід.

Линва! згадує він.

Медсестра розстібає останній гудзик. Чоловік бачить, як права його рука стягає з неї халат, а ліва лізе їй між ніг. Пальці друга дитинства на своїх плечах – це останнє, що чоловік відчуває. Наступної миті удар чимось важким по чомусь тендітному уриває цю групову сцену. Що б це могло бути? Одне з припущень – що линва там таки була, і вона була замаскована під дверну ручку. Чоловік не зміг дотягнутися до неї, тому вона

сама розмахнулася і поцілила йому у тім'я. Тільки так можна було його звідти висмикнути.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ТРЕТЯ ЗУПИНКА

Він – на кухні своєї квартири. Його дочці п'ять років і три місяці. Родина снідає. Його дружина тут ще зовсім молода. І йому немає 27 років. Щоранку він прокидається першим і варить для всіх кашу. В них гарна молода родина, і їм добре разом. Хоча в них і був період притирання та свої труднощі, особливо поки вони жили з її батьками. Але тепер у них своя двокімнатна квартира. А три місяці тому сама собою відпала їхня головна біда. На свій п'ятий день народження їхня дочка почала розмовляти. Тобто розмовляти з усіма, а не тільки з ними.

Дитина розвивалася нормально, фізично і розумово. Спочатку були звуки, тоді слова і, нарешті, речення. Вона любила слухати казки, знала напам'ять багато пісень та віршиків. Але десь після трьох років вона раптом припинила розмовляти. Лише тато і мама чули її голос. Батьки шукали для пояснення сліди різних психологічних травм. Лікарі відправляли їх з дитиною від одного спеціаліста до іншого. Батькам навіть говорили, що в дівчинки затримка психічного розвитку, і її треба ставити на облік. Та в той день, коли дочці виповнилося п'ять років, вона прокинулася і сказала, що відтепер розмовлятиме з усіма.

У той час чоловік думав про те, до чого можна було би порівняти життя. Не абстрактне буття і не існування білкових тіл на околицях космоса, а те, що з ним відбувається. Якось він ходив до філармонії. Іноземний віртуоз виконував фортепіанний концерт. І вже з першого акорда чоловік зрозумів: все це – про нього і для нього.

Чоловік не сумнівається, що за інших обставин на цей час він вже міг би бути відомим художником (достатньо подивитися на той пейзаж, що на кухні, або на автопортрет, який висить над його письмовим столом). Або рок-зіркою (власних пісень набереться у нього на два з половиною альбома). Або вченим, молодим та перспективним гуманітарієм широкого (завдяки самоосвіті) профіля з неординарним поглядом на більшість так званих аксіом.

А ким він зараз є? Викладачем-погодинником, який вже третій рік обслуговує всіх, кого на нього навісять. От цього семестру йому дали групу на так званих курсах резерва ООН. На цих курсах поважні чоловіки, яких вибрали для майбутніх поїздок за кордон, рік із відривом від виробництва вивчають політекономію, історію з географією та одну з іноземних мов. Серед них є такі, що можуть похвалитися кількома внуками, а є й такі, котрі без дітей. Але усі вони – хороші дядьки.

Треба поспішати, каже собі чоловік, треба визначатися!

Під деканатом, куди чоловік заскакує, щоб подивитися номер своєї аудиторії, на нього чекає співробітник Комітету Державної Безпеки. Офіцер каже, що хотів би

побалакати ввечері о сьомій нуль-нуль у фойє готелю (він дає назву найбільшого в місті готелю). Чоловік каже, що сьогодні зайнятий і завтра теж, до того ж, про що їм розмовляти. Співробітник каже, що про майбутнє чоловіка.

Чоловік з ними вже стикався, але завжди вислизав неушкодженим. Починаючи з першого курсу, коли на свято жовтневої революції суміш горілки з кріпленим вином погнала колишніх однокласників аж на центральну вулицю. Від надлишку дурної енергії хтось з хлопців почав вигукувати імена улюблених футболістів, спричинив бійку і весь салют провів на асфальті, під копитами святкуючих городян. Чоловік, який тоді ще був юнаком, кинувся рятувати товариша, для чого висмикнув з брудного стояка прапор однієї з братніх республік. У ту ж мить його оточили три мордовороти, заламали йому руки, кинули в "бобік" і повезли на допит. Та все скінчилося добре, бо мордовороти переконалися, що він не є націоналістом однієї з братніх республік.

Офіцер сказав, що має наглядати за курсами ООН. Він зобов'язаний дізнатися про кожного з кандидатів на поїздку за кордон більше, ніж той сам про себе знає. Яким би не був відбір, через яке б дрібне сито їх не проганяли, а кадри трапляються різні.

Сам офіцер до роботи розвідника прилучився ще на першому курсі. Його, тоді студента факультету іноземних мов, викликали в деканат і сказали, що органи покладають на нього великі надії. І що попереду у нього – блискуча кар'єра. Але його спочатку перевірили: всі п'ять років майбутній офіцер наглядав за своїм (а часом і за суміжними) курсами. Та коли настав час для розподілу, то замість посади секретаря аташе у далекому посольстві він одержав повістку, був призваний до війська і направлений в пустелю. Там він два роки працював з партизанами країн, що розвиваються. Під кінець строку він так себе зарекомендував, що його прийняли в партію і взяли в органи. На новій роботі йому виділили хай і маленький, але окремий кабінет. Йому хотілося пробитися вгору, тому вирішив збирати інформацію про викладачів курсів ООН. У світлі такого рішення офіцер завів на кожного з викладачів досьє, в яке заносив усе, що міг знайти.

Чоловік питає офіцера, а що, як він не хоче співпрацювати. Офіцер відповідає, що це потрібно не йому, а чоловіку: треба змінити орієнтири, визначитися з партійністю і починати рухатися по кар'єрній драбині. Чоловік же не хоче все життя бути погодинником?

Офіцер за допомогою кількох безособових речень відтворює події, що мали місце шість з половиною років тому в регіоні півострова Крим. Чоловіка, тоді ще студента, було затримано в той момент, коли він сховався з автобуса іноземної марки. При ньому було знайдено нові джинси і журнал з ілюстраціями політичного змісту.

Чоловік пояснює офіцеру, що так, він справді тоді їхав на відпочинок, і його дійсно підвіз іноземний туристський автобус. Але не встиг він з нього вийти, як із легкової, що повзла слідом за автобусом, вихопився міліціонер. Він наказав чоловікові підняти руки вгору, обшукав його, заніс у свій зошит чоловікові паспортні данні і конфіскував джинси, які йому щойно подарував водій автобуса. Восени чоловіка викликали в деканат, але він чесно розповів їм, як усе було. Декан йому виніс усну догану, і на тому

все скінчилося.

Із чистюль, робить висновок офіцер. А на цю категорію у його психологічному арсеналі є достатньо вбивчих ходів. Пригрозити повісткою з військомата і двома роками скніння в пустелі. Чи пообіцяти, що хтось час від часу пускатиме в колектив чутку, що чоловік – стукач.

Офіцер раптом перехоплює на собі чийсь погляд, тому швидко тікає, але перед цим нагадує чоловікові про зустріч о сьомій.

Чоловік пішов на пару. Але посеред заняття збаламучені думки приспали свідомість і обвалилися на його студентів. Що чоловік їм наговорив – невідомо. Він пам'ятає, що ні на крок не відхилявся від плану, але, мабуть, відповідаючи на питання, відволікся, ступив на слизьке, і його десь занесло.

Батажок, він же староста групи, оголошує, що йому не подобається ця розмова. Він тут не для того, щоб дозволяти шмаркачам здійсмати ніжку на їхні підвалини. Не для того він все дитинство проходив по стерні, босоніж, надголодь, щоб якась городська штучка розводила тут вільнодумство. Що знає цей салага про життя? Може, він гнув колись горба на полі? Або в шахті? Може, він пережив війну? Чи бачив, як німці женуть селом колону наших полонених?

На заклик старости вся група з десяти брандспойтів обдає чоловіка ненавистю. Та згодом уся група вже думає, що чоловік просто перевіряє їх! Так! Весь життєвий досвід підказує студентам, що їхній викладач навмисно провокує їх. Бо така у нього служба.

В кутку, за спинами студентів сидить якийсь незнайомиць і стежить за всім, що тут діється. Студенти відчують його присутність, але про всяк випадок не поспішають озиратися. Хто б це міг бути? Чоловік не виключає, що це якийсь перевіряльник по лінії ООН. Студенти не сумніваються, що це за один. Це – їхній справжній куратор! Він працює на тому рівні, де приймаються рішення, і зараз він із командної висотки стежить за ходом провокації. Майор або підполковник. Мабуть, на поїздку за кордон є п'ять вакансій. А їх тут десятеро. І його завдання – у п'яťох з них виявити гнильцю.

Коли десять сердитих дядьків виходять з аудиторії на законну перерву, а чоловік залишається сам-на-сам із Полковником. Чоловік переконує себе, що той йому – не загроза. Він, може, ніякий і не полковник, а цивільний, що помилково забрів сюди. Чоловікові й без того є про що журитися. Про те, наприклад, як після перерви звести цю ситуацію на жарт. Або про те, як йому бути з гебістом.

* * *

Чоловік іде у підвал, де його друг-художник працює кочегаром. Художник-самоук є доказом того, що можна жити в суспільстві і бути вільним від суспільства. Це втіленням чоловікової мрії про Митця. Про незалежного й безкомпромісного Мислителя. Внутрішня еміграція й метафізичність заслання – це ті дві теми, над якими б'ється художник як в житті, так і в своїй творчості. Він знає, що для режиму він є першим кандидатом на знищення. Бо опорі режиму – мовчазній більшості міщан – митці не потрібні.

Чоловік питає в художника поради. Розповідає йому і про зустріч під деканатом, і

про готель, і про поведінку старости. А про Полковника мовчить, бо не знає, чи він був насправді.

Чоловік завжди буде зобов'язаний художнику, бо коли він поступав до університету, то недобрав однин бал. Художник того року також поступав на той самий факультет, і пройшов, як той, що служив у війську і провчився рік на підготовчих курсах. У перший же день зайнять він раптом зрозумів, що, насправді, не хоче сидіти за партою, а хоче бути художником. Сталося так, що саме тоді в кабінеті декана опинився батько чоловіка. Він переконував декана в тому, що його синові навмисно знизили оцінку, бо історію син знає не гірше за вчителів. Декан сказав, що списки першокурсників вже затверджено. От якби хтось із першокурсників прийшов і сказав: я не хочу вчитися. І в цю мить до кабінету увірвався художник і забаг назад свої документи. Так чоловік став студентом.

Художник вже рік страждає від творчого запору. Він не малює, не пише і навіть не читає. Всі тільки й роблять, пояснює він, що повторюють те, що було колись мовлено. Крадуть! В наглу! Я ж, навпаки, шукаю нове.

Художник радить чоловіку: "Що б вони тобі не пропонували, ти мусиш сказати "ні". Як хочеш. Словами чи ногами. До цього все зводиться. А не можеш сказати, розвернися й біжи". Художник навіть знав, куди конкретно тікати – у Вотилівку. Там саме будують церкву і треба намалювати ікони. Ця церква будується підпільно, хоч митрополит по своїх каналах вийшов на політбюро, а на рівні району підмаслив кожного з паханів. І тепер там, де менти десять років тому спалили пам'ятку архітектури, бригада західників-шабашників будує новий храм.

Чоловік говорить, що ніколи не малював ікон і в церкві бував півтора рази за все життя! Художник каже вибирати: або Вотилівка, або партком, бо не можна служити їм і оминати партком.

Того ж дня, через півтори години після розмови з художником чоловік опиняється в парткомі. Напроти нього сидить доцент, він же заступник секретаря факультетської партійної організації. Між чоловіком і доцентом стоїть пляшка вірменського коньяка. Доцент похитує головою і каже: ну що ви, голубчику, їй-богу. Заберіть. Це вам не личить. Цей коньяк дав чоловікові батько і ледве вмовив подарувати доценту на знак вдячності, бо кілька років тому доцент узяв чоловіка до себе на кафедру. Як свого колишнього студента. А чоловік йому і досі не подякував як слід. Тому, на думку батька, синові і не дають ставку.

І от зараз чоловік дає доценту коньяк і наливається люттю. На себе, на батька і на офіцера органів безпеки. Ціпеніє, шаріється і мовчить.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Мовчить і доцент. Він пам'ятає чоловіка ще першокурсником. Колись він до свого светра нашив аплікацію у формі п'ятірні... Доцент у них тоді читав свій курс. Після

пари він попросив першокурсника залишитися і сказав йому: я вас прекрасно розумію, але будьте обережні, не варто так підставлятися. Кілька років по тому доцент бачив студента лише здаля. За цей час доцента обрали секретарем факультетської парторганізації, він очолював боротьбу з фіктивними довідками, з буржуазним націоналізмом, з палінням та з мужоложеством. За успіхи в роботі його на пів року було відряджено на стажування за кордон.

З колишнім першокурсником доцент зіткнувся на концерті, за кілька місяців до його державних іспитів. Доцент запитав, чи знайшов студент роботу. Той сказав, що ні. Доцент сказав, що в такому разі у нього є ідея. Вони зі студентом призначили зустріч наступного ранку в університетському парку. Був перший п'яний день весни. Якщо, сказав доцент без прелюдій, вас цікавить викладання, то я міг би спробувати влаштувати вас на свою кафедру. Тільки спробувати. Ставки я поки що вам не обіцяю. Походите трошки в погодинниках, а там побачимо. Але ви мусите пообіцяти мені, що не будете робити дурниць.

З першого вересня чоловік став викладати на факультеті, на якому він щойно вчився.

А зараз не розуміє доцент, що це все означає. Коньяк – це уявлення про вдячність? Гаразд. Припустимо. Але чому зараз, після стількох років? Невже й його спокусили? Ставкою, скажімо, чи закордонним відрядженням. Що ж, сумно, але це життя. Всі так чи інакше спокушаються. Невже хтось копає під доцента? Ну-ну, хай стараються. Він захищений з усіх боків. Факультет, ректорат – в нього скрізь свої люди. І в органах теж.

Заберіть, наказує чоловікові доцент, воно вам не личить! Той хапає пляшку й задкує на вихід. Дякую, тату, за пораду. До кінця семестру вони мене, мабуть, не чіпатимуть, а тоді без зайвих слів просто не продовжать контракту. Чоловік навіть почав уявляти, як розписуватиме сільську церкву.

* * *

Чоловік йде до художника і несе пляшку коньяку. Та він чомусь думає, що ніякої Вотилівки не існує. Художник цілком міг її вигадати. Чоловік стискає батьківську пляшку. Що з нею тепер робити, він не знає.

* * *

Дружина вдома плаче після походу в поліклініку, де мала взяти виписку з карточки дитини для її нового садочка. Дільнична врачиха вислухала її і заявила, що в неї немає зошита, в який би вона могла внести запис. І наказала завтра принести зошит. Лікарка сказала, що в дитини діагноз, але чи знають про це у новому садочку? Чи вони приховали від них цей факт? От саме тому треба приходити до лікаря із зошитом. А для розумово відсталих є відповідні заклади.

Коли ховали чоловікову маму, дівчинку взяли на похорон і пояснили, що баби нема, й що, коли люди помирають, їх кладуть в труну (це така дерев'яна люлька) й ховають у землю.

Дівчинка – татова дочка, мріє бути фігуристкою. Щодня вигадує якісь нові піруети і чекає вечора, щоб батько їх схвалив. По вихідних вони ходять в новий ботанічний сад.

Якось взимку чоловікові довелося розгребти кілька кучугур, щоб видобути з-під снігу жмуток трави. Так хотіла дівчинка. Вдома дочка поклала траву в іграшкову люльку. Їй тут краще, оголосила вона. Хто ще про неї подбає?

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

* * *

Чоловік лежить і думає, що робити з переходом дочки в інший садок, де всі з неї насміхаються, і що робити з лікарною. Якщо він зараз піде й вирве у неї виписку, то можна, навіть, встигнути занести її в новий садок. В крайньому разі завтра. Прийти туди зрання і пояснити директорці, що вчора сталася накладка. Але для цього потрібна виписка.

Як могло статися так, що всі проблеми збіглися в одну точку. Що йому робити з лікарною? А з офіцером гебе? А зі своїм покликанням? Чоловік блукає очима по корінцях книжок. Ось де всі його поради. Кожна з його книжок – це продукт боротьби добра зі злом. І не лише тоді, коли вони писалися. По видавництвах, у парткомах, на засіданнях цензорів люди летіли з посад, позбувалися пільг, залишали приміщення на марах "швидкої допомоги", щоб цей згусток знання таки опинився на книжкових полицях. Чоловік не має часу читати, бо крім курсів на стаціонарі, ще є вечірники і заочники. Зате за кожною зі своїх книжок він довго полював, а, спіймавши, гортав перед сном і знаходив їй почесне місце на полиці.

Чоловік підводиться, хапає пальто і на ходу накидає план дій. Прийти з зошитом до лікарни під шосту і дати їй останній шанс... Вона, скоріше за все, відмовиться дати виписку... Розвернутися, вийти, дочекатися її на вулиці і без свідків пригрозити їй, що, вона зараз або робить те, що їй скажуть, або... Або що?...

Офіцер! Гебіст! Який геніальний хід! Зробити справу й прибігти в готель. Десять за сорок хвилин до сьомої. Помозолити очі продавцям в кіосках. Дочекатися офіцера й сказати: як так на сьому? Я ж думав, що ми домовлялися на шосту, тому й прийшов сюди за чверть. За чверть до шостої! Тому я вже мушу бігти. Бо на мене чекають вдома. Чим не план?

* * *

Чим не план? Тим не план, що вже за п'ять шоста, година пік, його тролейбус ледве рухається, а до поліклініки ще бозна скільки зупинок. На прийом до лікарни він не встигає, а це означає, що доведеться застосовувати силу.

На чоловікові – куца куртка й кеди, щоб легше було бігти. Здається, у нього жар. Або в салоні спека. Тоді чому вікна вкриті памороззю? Його кидає в піт і піднуджує. Що це – грип чи нерви? Чоловік їде тролейбусом і помічає за якимось кіоском двох чоловіків: художника і офіцера! Не може бути! Що це? Маячня? Чи сон? А от і зупинка перед поліклінікою. І чоловік раптом бачить Полковника. Це той самий, що сьогодні зранку сидів у чоловіка на занятті.

ДРУГА ЗУПИНКА

Тут щойно закінчився черговий історичний етап і почався інший. Чоловік якраз став студентом. Щось в ньому бродить, і тремтить, і розбухає, і мліє. Воно тисне на різні органи і чогось від них вимагає. Природу цього явища він ще не збагнув.

Зранку батько вичитує йому, що вчора він чорті коли прийшов додому, бринькав на гітарі і не давав їм спати. Син каже, що він шукає себе. Мати не звертає увагу на суперечку чоловіка і сина. Мабуть, у них вчора знову була сварка. Раніше призвідницею чвар була студентова зведена сестра. У них спільна мати, але різні батьки. В дитинстві їм казали, що її рідний батько був героєм війни. Але колись з криків на кухні діти дізналися, що справжній батько сестри – лисий режисер якогось місцевого театру. Тепер сестра зі своїм чоловіком живуть у гуртожитку, де їм виділили кімнату.

Студент грає на гітарі, пише власні пісні. Починав він із того, що вибравши вірш котрогось зі своїх улюблених поетів, довго ходив по кімнаті з гітарою, поки не витискав з неї мелодію. У його доробку 30 таких пісень. Є у нього й пісні на власні вірші. Колись він був спробував понести її в люди, у найглибшу станцію метро, але не встиг дійти до волелюбного приспіва, як його зупинив міліціонер. Сказав забиратися геть, інакше забере гітару.

На другому курсі він зустрічався з одногрупницею. Вона жила не у гуртожитку, а в квартирі, яку знімала неподалік від університету. Її батько був царем і богом в своєму обласному центрі. Кожного разу, коли вони після занять опинялися в квартирі, студент накидався на одногрупницю. Хоча студент і подобався їй, вона ще більше любила чистоту і лад, тому вони розійшлися. Це було у грудні, тож Новий рік студент зустрічав з другом у компанії студентів.

Студент з іншим товаришем купують у якогось дядечка червоне жіноче пальто джерсі за троячку. Хочуть перепродати, та нікому такого не треба. В пошуках покупця минає ще кілька днів, перш ніж студент з товаришем зустрічають того самого дядечка. Він погрожує, що скаже ментам, ніби хлопці вкрали джерсі, тож товариші віддають пальто і ще й троячку.

Під кінець першого курсу у центрі міста не лишається парадних, у які б студент і товариш не потикалися. І нема таких тем, яких вони б не торкалися. Університетські новини, погода, музика, геополітика, мистецтво, жінки та будь-які прояви несправедливості. Часто з парадних їх проганяли розлючені мешканці, або нападали злочинці.

Студент думає, що йому, поету-пісняру, немає місця у цьому вулику життя. Якби він був за кордоном, то його б давно вже помітив якийсь менеджер або продюсер. А тут? У нас шлях до визнання пролягає кривими вуличками, назви яких – компроміс, безпринципність та зрада ідеалів. І немає такої стежки, яка б вела до незалежності. У цьому лабіринті (звідси й назва його програмної пісні – "Лабіринт") на все існують правила, і кожен спонтанний крок викликає підозру.

Якось товариші вмовляють студента їхати у заводський клуб. Знайомі проводять їх через службовий вхід, у перерві між танцями, коли музики розходяться, студент бере

гітару, вилазить на сцену і починає співати пісню протесту. Хамська публіка зачала свистіти, зігнала його зі сцени і, якби не друзі, то й побила б. Студент не пригадує, хто і як витягнув його з юрмиська. І де поділися всі його товариші, він не знає. Надворі – ніч, він сидить на лаві, в скверику, біля кінцевої зупинки трамвая, поруч – його одногрупник, який п'є вино. Він на п'ять років старший за студента. Відслуживши, він працював провідником купейних, а тоді і спальних вагонів, зарезервованих для вищих каст. Студент говорить йому, що його творчість нікому не потрібна! А він так хотів сказати нове слово. Товариш каже, що студенту просто потрібна баба.

Через два тижні товариш знаходить двох подруг, викликає студента. Компанія їде на квартиру дівчини, на яку поклав око одногрупник. Квартира у неї шикарна, вони п'ють, а студент грає на гітарі. Подружка, яку одногрупник сватає студентові, зиркає на годинник і каже, що їй треба бігти. Її зупиняють. Товариш і студент йдуть у ванну. Там студент отримує від товариша інструкції. Коли студент опиняється з дівчиною в спальні, вони кажуть одне одному, що не хочуть нічого, а залишилися тут, бо їх вмовили. Вони вистромлюються в коридор і підбираються навшпиньки до дверей, за якими товариш і подруга, в той самий момент, коли хтось зсередини відчиняє на них двері. Вони застрибують у свою темну кімнату й валяться на ліжко. Одсміявшись, вони щасливо зітхають. Хто кого торкнувся першим, того вони не пам'ятають. Це сталося швидко й невимушено. Починають досліджувати свої знахідки. Це триває доки студент раптом не здригається, тоді ще раз і нарешті зі стогоном валиться на перелякану дівчину. Дівчина вищить. Не знайшовши об що їй витерти руку, вона викидає аркуш зі шкільного зошита на письмовому столі.

Студент теж заскочений подібним явищем природи. Він і йде на кухню замивати плями. Там за столом сидить його одногрупник і палить. Він каже, що студент стане тимчасово імпотентом. Студент іде на балкон, перелазить там через перила і звішує ноги. Який це поверх? Здається, шостий. Ні, сьомий. Для імпотента з балалайкою (так його батько називав гітару) згодиться будь-який, навіть у вигляді плями на асфальті. Власниця квартири перехиляється через балкон так, що її волосся торкається студентових ніздрей. Він чхає, але не зривається, бо за мить до того встигає намацати ногами виступ у бетоні.

Студент підтягується на руках, закидає ногу. Але замість радості порятунку з нічної вогкості на нього наповзає щось важке й безтільне. Щось таке, що не має форми, не описується влучним словом, і навіть не ловиться в сіті думок. Студент, прогинаючись, тижнями тягає на собі цю потвору і мріє про той час, коли вона хоч на мить позіхне і попустить удавку.

Якось в перерві між другою й третьою парами студент бачить дівчину. Відчув, що його тягар зник! Як таке може бути? Від згадки про дівчину усередині прокидається щось схоже вулкан, і звідти в кров линуть радість, і млість, і бентега, і хвилі чистої енергії. Студент знаходить групу і курс, на якому вчиться дівчина. Потім він біжить до свого товариша, який чекає на нього у парку під університетом, і каже, що в нього змінилися плани. Він не зможе піти з ним на день народження. Натомість він просить,

щоб товариш позичив йому на сьогодні свої джинси. Вони заходять у громадський туалет і міняються штанами.

За п'ять хвилин до кінця лекції він вибирає стратегічну позицію напроти аудиторії і ховається за газетою. Але ось вона виходить. Студент іде слідом. Вони розмовляють, але дівчина каже, що має хлопця. Вони прощаються, але хлопець відчуває, що тягаря все одно нема.

Разом з товаришем студент йде на іменини до когось на дачу. Туди стікається багато різного люду. Ввечері всі голяка купаються у річці. Студент у хаті зустрічає дівчину, яку бачив під час святкування Нового року, і яка тоді показала йому свої груди.

Студент нагадує їй про ту зустріч. Дівчина не розуміє, хто це, і що йому від неї треба. Дівчина щиро здивована. Вони йдуть на горище, та через брак знання та досвіду у студента нічого не виходить. Перед тим, як піти, вона каже, що, виявляється, можна отак, із вулиці прийти у монастир, попроситися до них, і тобі дозволять залишитись.

Студент повертається з вечірки додому, думає, чи він хлопчик, чи чоловік. Але протиріччя між харчами і горілкою заглушають відповідь. Студент через вікно блює на квіти сусідки, а зранку, прокинувшись від криків, мусить йти усе прибирати. Батько говорить йому остерігатися першого кохання і розповідає, що його зведена сестра кидає свого чоловіка і повертається до них, житиме у батьківській кімнаті на дивані.

Студент і далі думає про ту дівчину з університету. Якось йому сниться сон: склавши іспит, він вирушає в бік моря, на березі якого розташований студентський табір. Він їде, щоб знайти там дівчину і вже ніколи не розлучатися з нею.

Все, що з ним зараз відбувається, схоже на книжку з малюнками. Сюжет так закручено, що неможливо відірватися. У останньому розділі студента підбирає іноземець. Водій здорового туристичного автобуса. Австріяк жене своє порожнє одоробало на інший кінець півострова. Там він забере свою групу і повезе її на захід. Австріяк дарує студентові джинси. У студента відбирає мову. Поки він трясє своєю вдячною головою і перепаковує здобич в рюкзак, водій туди ж йому пхає паштет французький, австрійський журнал і баварське пиво. Через пару кілометрів їхні дороги розходяться. На під'їзді до розгалуження, студент у бокове дзеркало бачить міліцейську "волгу". Він знає, що зараз в його життя увірветься капітан міліції. Студент це знає, бо він вже пройшов всю цю книжку.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ПЕРША ЗУПИНКА

Зараз йому 5 років. Він ніде не поспішає, а закинув голову й лізе очима на небо. Допитливість штовхає його все вище. Хлопчик хоче відламати собі шматочок неба. Крім неба, тут ще є річка і хата на пагорбі край села. В хаті вже місяць живуть дід і баба (татові батьки), і тато з мамою, й хлопчик з сестрою. Хто їм дав цю хату і як надовго – хлопчика не цікавлять такі речі. Він живе тим, що бачить. З вікна хати він бачить річку

і долину з коровами, плямами гаїв і павутинням стежок. У садку хлопчик грається зі своєю подружкою. Її батьки працюють у тій самій школі, де й його дід.

А ще тут є дуже високе дерево, яке росте на самій кручі. З нього звисає тарзанка. Стара корабельна линва, яку діти використовують для стрибків в воду. Вони хапаються за неї руками й ногами (на кінці для опори зав'язаний вузол), розганяються, набирають висоту й летять прямо в річку. Побачивши, як сільські діти стрибають з тарзанки, хлопчик теж хоче так. Батьки його відмовляють. Він біжить на кручу. Вони його зупиняють. Він проситься, вимагає, плаче і, нарешті, б'ється в істериці. Мама притискає його до себе й пояснює, яка страшна небезпека походить від дерева, від линви й від річки. Якщо йому зараз не прищепити страх, він все життя буде лізти в халепи. На таких деревах, лякає вона сина, отакими мотузками вішали колись людей. Тому ніколи не підходь до нього. І не торкайся линви. Щоб вона тебе не обвила і ніде не затигла. Бо чим вище ти злетиш, тим нижче падати. І, коли заходиш в річку, тримайся берега, подалі від бистрини й чорторіїв. Той, хто потрапляє туди, вже назад не вертається.

Мама змалку живе в страсі. Її рідного тата забрали, коли їй ішов п'ятий рік. У ту ніч вона була у діда баби, й батько для неї тепер – не жива людина, а фотографія, яку і досі не можна нікому показувати. Він у неї – ворог народу.

Хлопчик не слухає маму і рветься до дерева. Батько вирішує застосувати інший підхід. Він питає у сина, ким той хоче бути. Заслуженим вчителем, як його баба? Майбутнім вченим, як тато (син не розуміє цього, але тато його щойно став аспірантом, без відриву од виробництва!)? Чи, може, бухгалтером, як мама? Хлопчик каже, що хоче стрибнути з тарзанки. Як інші діти. Йому кажуть, що сільські діти до такого звикли. А ти можеш покалічитися. Скажи краще, ким ти хочеш бути? Хлопчик каже, що льотчиком. Йому кажуть: щоб бути льотчиком, треба не стрибати з кручі, а вчитися, опанувати всі правила, знайти таку позицію, з якої тебе ніхто не спихне у вир, і триматися її.

Йому показують дядька без ніг, він, мабуть, теж колись стрибнув у воду, а там була бомба. І от що з ним сталося! Хлопчик починає плакати. Він тепер боїться річки і проситься додому, в місто, подалі від жахливої линви.

Хлопчик бачить, що баба не любить маму. У баби помер перший син. Вони з дідом довго чекали на другого сина, а коли він народився, то баба не випускала його з рук і нікому його не довіряла. А, може, справа у тому, що в дитинстві у неї не було друзів. Або те, що всі її сестри й брати вийшли в люди, а їй замість принца дістався сільський вчитель. Все в світі має пояснення. І всі тягають його із собою, щоб, коли треба, використовувати як захист або виправдання. Хлопчику дуже хочеться, щоби ця баба була така сама, як мамина мама, його улюблена баба, яка так сильно кашляє, що їм з сестрою дозволяється ходити до неї тільки в гості, і то дуже рідко і так, щоби не засиджуватися.

Любов, міркує собі хлопчик, яка це дивна річ! Ніхто її не бачить, але вона тут скрізь. Всі кажуть: "у нас нема грошей". Або: "нема часу". Чи солі, чи потреби. Ніхто

ніколи не каже: "у нас нема любові". Значить, вона у них є. І коли хтось кричить: "я не люблю", то це означає, що він її має, але не хоче ні з ким ділитися. Принаймні, не з усіма. Хлопчик знає, що всі його люблять. Крім, хіба, сестри. Бо їй перепадає набагато менше любові, ніж йому.

Біля тарзанки нікого немає. Якщо хлопчик зараз побіжить, схопиться за линву й гойднеться на ній туди-сюди над водою, не пірнаючи, бо він ще не вміє плавати, і зразу ж назад, то ніхто цього й не помітить. Він чує, як з хати кличуть обідати. Що буде далі, якщо він, помивши руки, сяде з усіма за стіл, він не знає. Зате він як зараз пам'ятає, що станеться з ним і з усіма його рідними, якщо він побіжить, схопиться за линву, розженеться й відірветься від землі. Його витягнуть з води, обмацяють з усіх боків і, ледь здихавшись переляку, почнуть сваритися. Мама схопить дітей, скаже, що її ноги тут більше не буде, і як є, в халаті, потягне їх на пристань. Батько побіжить слідом за нею, почне умовляти її, а тоді запитає, з ким їй було краще, з ним чи з тим, від кого у неї дочка. Мама скаже, що не з ним. Батько сяде на свій мотоцикл, довго їхатиме десь, заблукає в лісі і ночуватиме там. Через тиждень він приїде до тещі і забере маму з дітьми назад. Як би там не було, а туберкульоз – дуже заразна хвороба.

Тато покине аспірантуру й почне пити. Тоді йому хтось порадить завести коханку. Мовляв, його жінка із ревнощів, і, щоб не втратити його, буде як шовкова.

Невже, питає себе хлопчик, я цього хочу? О, ні! Якщо щось погане і мусить статися, то тільки не через мене. Почекай, каже йому хтось, хвилинку! Єдине, що ти знаєш, це те, що зараз через тебе в родині вибухне скандал. Але подумай! Що вона, ця линва, додала в твоє життя? Щастя? Вдачу? Безпеку? Добробут? Що?

Хлопчик обертається в бік хати, бачить батьків, які товчуться на кухні, і переводить погляд на дерево. Там, де линва, пролягає межа. Зараз там закінчиться їхнє і почнеться його життя. В нього немає страху. Ноги самі несуть його на кручу, руки хапаються за добре відшліфовані канатні вузлики. Линва, відчувши дотик, підхоплює хлопчика й заносить на небо. Йому тільки п'ять років. Зате він ширяє над усіма, хто потрапив в його поле зору, й радіє за них. Виявляється, серед них немає добрих чужлих, гарних чи потворних. Зухвалі частки суцільного руху – ось хто вони такі! Йому безглуздо на когось ображатися, заздрити комусь, засуджувати когось чи, навпаки, оголошувати когось із них вірцем. Де тут вірний, а де тут хибний напрямок? Все з усім сполучається й зчеплюється, немов коліщатка в годиннику. От і все, що нам треба знати.

От якби його батьки були з ним тут! І сестра, і дід, і обидві баби. Тільки якщо вони розженуться, і схопляться за линву, і відірвуться від землі, тільки тоді їм відкриється те, що він зараз бачить. Але вони й досі не знають цього, то, скоріше за все, так і не дізнаються. Зате, заспокоює він себе, я не такий. Я завжди буду при линві.

"Ан-дрю-шо! – стрілою прошиває його розпачливий жіночий крик. Він здригається, розкидає руки і падає.

ПІСЛЯ ТОГО

Він розплющує очі і бачить обличчя дружини. Від крику її рот звело судомою.

Рівчаками по щоці повзе сльоза. За дружиною стоїть лікар.

Дружина змахує сльозу. Довкола її очей — пустеля. Павутиння зморшок, розсипи пігментних плям. Але під тим — та сама дівчина, яку він зустрів у коридорі університету.

Він бачить на обличчі дружини бурю, що вщухає. Біль, застарілі кривди та збурені гнівом питання гулькають на дно. Вона нахиляється над ним. Жіноче обличчя, освітлене любов'ю. Початок і кінець. Кінець і початок.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу